

तत्कृतमिति” । इत् उपतापः भयादिकृतोय उपताप-
स्तदन्वितैरित्यन्वयः । अपवर्जितं दत्तं बालादिभिरप-
वर्जितमित्यन्वयः । एतदुक्तं भवति भयोपतप्तेन वन्दि-
याद्वादिभ्यो दत्तं क्रोधोपतप्तेन क्रोधविषयीभूतानां
पुत्रभ्रातादीनां भयं कर्तुमितिरेभ्यो दत्तम् । पुत्रादि-
वियोगजनितशोकवेगादुपतप्तेन किं स्थितेन धनेनेति
तात्कालिक्या बुद्ध्या दत्तम् । उत्कोचेन राजकीया-
दिभ्यो दत्तम् । उपहासेन दत्तम् । व्यत्यासेन एकः
स्वद्वयमन्वयै ददाति अन्तोऽपि स्वीयन्वयै ददातीति
दानव्यत्यासेन दत्तम् । छलयोगतः शतदानमभिसम्भाय
सहस्रमिति परिभाष्य दत्तम् । बालेनाप्राप्तव्यवहारेण
दत्तं मूढेन लोकवेदानभिज्ञेन दत्तम् । अस्मृतन्त्रेण
दासादिना दत्तम् । आर्त्तेन रोगोपहृतेन दत्तम् ।
मत्तेन धूसुरादिभक्षणादिना मत्तेन दत्तम् उन्मत्तेन
वातपित्ताद्युद्देकादिना चलितधिया दत्तम् । अयं मदीयं
कर्म करिष्यतीति प्रतिज्ञाभेच्छया प्रतिज्ञाभमकुर्वीषाय
दत्तम् । अपातायायोग्याय योग्योऽहम् इत्युक्तिमात्रेण
दत्तम् । यन्नादिं करिष्यामीत्युक्त्वा धनं गृहीत्वा दाता-
दिकर्मणि विनियुञ्जानाय दत्तं इत्येवं षोडशप्रकार-
मपि दत्तं पुनः प्रत्याहरणीयत्वाददत्तमुच्यत इत्यर्थः ।
पुनःप्रत्याहरणीयत्वमेवंविधानामाह कात्यायनः “काम-
क्रोधासतन्त्रात्तत्त्वोन्मत्तप्रमोहितैः । व्यत्यासपरि-
हाराय यद्वत्तन्त्यु नर्हरेत् । या तु कार्यप्रसिद्धार्थ-
स्तुकोचा स्थातृतिश्रया । तस्मिन्नपि प्रसिद्धेऽर्थे न देया
स्यात्कथञ्चन । अथ प्रागेव दत्ता स्थातृतिदाप्यस्ततो-
बलात् । दण्डं चेकादशगुणमाहुर्गागीयमानवाः”
उत्कोचस्वरूपमाह स एव । “क्षेयसाहसिकोद-
वृत्तपारदारिकशंखनात् । दर्शनाद्वृत्तनष्टस्य तथाऽ-
मत्यप्रवर्त्तनात् । प्राप्तेनैस्तु यत्किञ्चिदुत्कोचाख्यं
तदुच्यते । न दाता तत्र दण्डः स्थान्मध्यस्थश्चैव दोष-
भागिति” एतदुक्तं भवति यदि मद्यं न प्रयच्छसि तदा
त्यक्तृतं स्तेयादि कथयामीति भीतिस्तत्पाद्य स्तेयादि-
कर्तुः सकाशाद्भयमादत्ते । तथा त्वं यदि धनं मद्यञ्च
प्रयच्छसि तदा पलायमानं त्वां दर्शयामीति भीतिस्तत्पाद्य
पलायनः सकाशात्किञ्चिदादत्ते तथा तव मत्यमपि
स्वामिनिकटेऽस्य वदित्वाभीत्युक्त्वा यत्किञ्चिदादत्ते तद-
न्कोचाख्यं तद्राज्ञा दात्रे दाप्यम् उत्कोचापादकमाहकौ
च दण्डनीयाविति पुनः प्रत्याहरणीयमिति दृष्टव्यम्-

रथाह प्रतिज्ञाभेच्छया दत्तमपात्रे पातशङ्कया । कार्ये
वाधर्मसंयुक्ते स्वामी तत्पुनराप्नुयादिति” । आर्त्तदत्त-
स्यादत्तत्वं धर्मकार्यव्यतिरिक्तविषयम् । तथा च कात्या-
यनः “स्वस्थेनात्तेन वा दत्तं आश्रितं धर्मकारणात् ।
अदत्त्वा तु मृते दाप्यस्तत्सुतो नात्र संशयः” इति ।
मनुरपि सोपाधिकदानादेर्निवर्त्तनमाह “योगधमनविक्रीतं
योगदानप्रतिग्रहम् । यस्य बाष्पपधिमप्यश्चेत्तत्सर्वं विनि-
वर्त्तयेदिति” । योग उपाधिः येनामामिनोपाधिविशेष-
द्वेषाधिविक्रयादानप्रतिग्रहाः कृतास्तदुपाधिविगमे ते
सर्वेऽपि निवर्त्तेरन्वित्यर्थः ।

दत्तामित्त्व पु० सौवीरे नृपभेदे । “दत्तामित्त्व इति ख्यातं
संपाप्ते कृतनिश्चयम् । सुमित्त्वं नाम सौवीरमज्जुभोदम
यश्चरैः” भा० आ० १३६ अ० । [दत्तिभिः ” रघुः
दत्ति स्त्री दा-क्तिन् ददादेशः । दाने “अनुगृह्णीत्र निवाप-
दत्तिक त्रि० अल्लो दत्तः ठक् । अल्लदत्ते । दत्तानलग्नात्
मनुष्यनाम्नः घन् इलच् ठ क वा । देवदत्त+यज्ञदत्त+
स्वार्थाद्यर्थे घादौ पूर्वपदलोपे दत्तिय, दत्तिञ्ज दत्तिक
दत्तक देवदत्त वज्रदत्त सोमदत्तादौ ।

दत्तेय पु० स्त्री दत्ताया अपत्यम् ठक् । ? दत्ताया दत्तककन्याया
अपत्ये २ इन्द्र पु० हेमच० दन्तेयेति वा तत्र पाठः ।

दत्तोलि पु० पुलस्त्यसुनौ विष्णु पु० ।

दत्त न० दा-त्रा० कलन् । ? धने “इन्द्र ! यसे माहिन्
दत्तम्” ऋ० १३६।६ । “दत्तं धनम्” भा० । “दत्ते
विद्या अधिधा इन्द्र ! कष्टीः” ऋ० ४।१७।६ । “दत्ते
धने” भा० । १२ हिरण्ये निरु० “यो दत्तवौ उपधो न
प्रतीकम्” ऋ० ६५०।८ ।

दत्तिम त्रि० दानेन निर्दत्तः दा-क्ति-क्तेर्मप् च । ? दान-
निर्दत्ते । “निडां गते दत्तिमसभ्यतोपे” भट्टिः ।
“माता पिता वा दद्यातां यमद्भिः पुत्रमापटि । सदृश
प्रीतिसंयुक्तं स ज्ञेयो दत्तिमः सुतः” इत्युक्ते २ दत्तक-
पुत्रे पु० ।

दट दाने धृतौ च भा० आ० सक० सेट । दटते अदटिष्ट
दटटे । “विटविटपमसुं दटस्व तस्यै” भाष्यः । [तत्वाधे ।

दट त्रि० दा-वा० श । दातरि । पत्ने आदन्मवात् यः दाय
दटन न० दट-भावे ल्युट् । दाने शब्दर० ।

दटि त्रि० दा-किं द्वित्वम् । दानकर्त्तरि । [विदारणशीले ।

दटत् त्रि० दीर्यति दृ-क्किप् ह्रस्वः द्वित्वं लुक् । दीर्यति ।

दटशान त्रि० दृश-शानच् । दृष्टे “यस्य शुभासो दटशानपने-